

Taaldocenten en het tweetalig onderwijs

TON KOET

Dale, E.M. (2020). *On language teachers and CLIL. Shifting the perspectives*. Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding/HVA Publicaties. Isbn 978 49 2497 14 7, 229 blz.

Enige tijd geleden is bovengenoemde dissertatie van Liz Dale verschenen. In deze dissertatie gaat het om de didactische opvattingen en praktijken van docenten Engels in de onderbouw van vwo-afdelingen in het tweetalig onderwijs in Nederland. Het is verheugend dat eindelijk aandacht wordt besteed aan taaldocenten in het tweetalig onderwijs (TTO). Sommige lezers zullen misschien denken dat het om een kleine groep docenten gaat in een onbelangrijke niche. Feit is dat in het schooljaar 2017-2018 meer dan 36000 leerlingen op 119 scholen voor voortgezet onderwijs in Nederland TTO volgden en dat het aantal TTO-scholen in 2021 was gegroeid tot 130 (Nationale onderwijsgids, 2022, Nuffic, 2022). Hoewel niet bekend is hoeveel taaldocenten nu in het TTO werkzaam zijn, moet men toch aannemen dat het een betrekkelijk grote groep betreft (het geschatte aantal ten tijde van het onderzoek was 340 personen). Het is daarom vreemd dat er tot voor kort wel veel aandacht werd besteed aan docenten van vakken als wiskunde, geschiedenis en biologie in het TTO, maar nauwelijks aan de docenten van de taal (in Nederland vrijwel uitsluitend het Engels)

waarin dat onderwijs wordt gegeven.

In het inleidende hoofdstuk wordt het onderwerp van de dissertatie aangegeven als de didactische en samenwerkingspraktijken van taaldocenten; bij didactische praktijken gaat het om de manier waarop taaldocenten de taal en de inhoud onderwijzen, bij samenwerkingspraktijken gaat het om de manier waarop taaldocenten samenwerken met docenten van andere vakken die in het Engels worden gegeven. Vervolgens worden achtergrond en context (het TTO in Nederland) geschetst. Men ziet dat de taak van de taaldocent tweeledig is: het onderwijzen van inhoud en van de Engelse taal enerzijds en het samenwerken met en ondersteunen van vakdocenten anderzijds. Het doel van de dissertatie wordt gedefinieerd als: het verkrijgen van inzicht in de meningen en praktijken op didactisch en samenwerkingsgebied van taaldocenten op tweetalige afdelingen. Dit is een nuttig hoofdstuk. De lezer krijgt een goed beeld van de weinig benijdenswaardige positie van de taaldocenten, die in tegenstelling tot veel vakdocenten dikwijls eigenlijk niet goed weten hoe ze hun tweeledige taak moeten vervullen, of zoals het op pagina 25 wat sterker is geformuleerd 'they are unclear as to what they are teaching'.

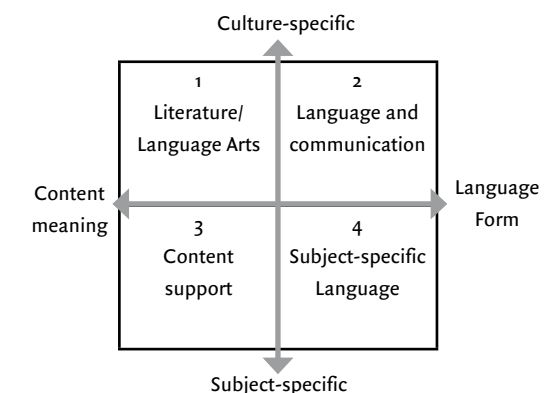
Het tweede hoofdstuk (*Searching for identity and focus*) betreft een systematische literatuurstudie. Er waren vier onderzoeksvragen: 'Which language focus is identified for language teaching? Which content focus is identified for language teaching? How does theory inform LTS' (language

teachers') pedagogical practices? What issues are identified with regard to LTS' pedagogical practices?' Het zal niet eenvoudig zijn geweest deze vier vragen te beantwoorden. Er werden niet minder dan 69 publicaties bestudeerd die een overvloed aan meningen leverden. De onderzoeksvragen zijn in vijf tabellen beantwoord: 1: type taal, 2: aspect van taal, 3: type inhoud, 4: theorieën voor didactische praktijken en 5: problemen in verband met samenwerkingspraktijken. In de discussie zijn de gevonden thema's in een zesde tabel samengevat. Om docenten te helpen geïnformeerde keuzes te maken hebben de auteurs op basis van de bestudeerde literatuur een raamwerk voor het talenonderwijs in het TTO gemaakt. Er is een horizontale lijn met aan de linkerzijde een nadruk op inhoud en betekenis en aan de rechterzijde nadruk op taal en vorm, en er is een verticale lijn met aan de bovenkant nadruk op de cultuur van een land of landen waar de doeltaal wordt gesproken en aan de onderkant nadruk op de vaktaal (bijv. de taal van de natuurwetenschappen). In figuur 1 ziet men dat het raamwerk door de horizontale en verticale lijnen is verdeeld in vier kwadranten. Taaldocenten kunnen ervoor kiezen nadruk te leggen op respectievelijk literatuur en taalkunst, taal en communicatie, ondersteuning bij inhoud of op de taal van de verschillende schoolvakken.

Het is niet onvoorstelbaar dat sommige lezers bij de introductie van het raamwerk in de discussie bedenkingen hebben. Was het raamwerk wel gebaseerd op de uitkomst van de literatuurstudie (vijf thema's) of was het gebaseerd op de vier eerder geformuleerde onderzoeksvragen en was het doel van het raamwerk orde te scheppen in de verzamelde gegevens? In het eerste geval had een vijfhoek voor de hand gelegen. In het tweede geval had het raamwerk beter elders geïntroduceerd kunnen worden. Toch lijkt het resultaat alleszins bruikbaar.

Het derde hoofdstuk (*Juggling ideals and*

constraints) doet verslag van een onderzoek met een focusgroep. Er waren twee onderzoeksvragen: 'What are the ideals of stakeholders regarding pedagogical and collaborative practices for TEBs (teachers of English in bilingual schools) and how are these ideals situated in the framework?' en 'To what extent are the ideals of different groups of stakeholders complementary or conflicting?' Er namen in totaal 23 belanghebbenden deel aan de focusgroepen: 4 voorzitters en 3 secretarissen van visitatiepanelen voor het TTO, 5 vakdocenten en 11 docenten Engels in het TTO. Alle secretarissen namen deel; de 4 voorzitters vertegenwoordigden de helft van de groep van in totaal 8 voorzitters. Omdat er geen exacte gegevens zijn over de grootte en samenstelling van de populaties vakdocenten en docenten Engels in het TTO is het moeilijk te schatten hoe representatief de deelnemers uit die groepen waren. De gesprekken binnen de focusgroepen leverden boeiend materiaal. Men kan zien dat de meest genoemde idealen in kwadrant 2 (taal en communicatie) en kwadrant 3 (inhoudelijke ondersteuning) liggen, terwijl er vooral in kwadrant 1 (literatuur en taalkunst) en in kwadrant 4 (vakspecifieke taal) weinig idealen werden genoemd. Opmerkelijk is dat de docenten Engels veel

Figuur 1. Raamwerk voor talen onderwijs in het TTO (Dale et al, 2018).

minder idealen hadden op het gebied van inhoudelijke ondersteuning dan de andere groepen, wat erop zou kunnen duiden dat er een zekere discrepantie was tussen wat er van deze groep verwacht werd door de andere groepen en wat ze zelf wilden leveren. Het is zeker nuttig Appendix 1, waarin een aantal deelnemers aan de focusgroepen geciteerd worden, te lezen.

Het vierde hoofdstuk (*Towards a professional development tool for teachers of English in bilingual streams: the dynamics of beliefs and practices*) gaat over de meningen en het didactisch handelen van docenten Engels in het TTO, zoals die naar voren kwamen in een internet-enquête. Er waren drie onderzoeksvragen: 'What is the relative importance to TEBs of practices associated with the four quadrants? How often do TEBs report using practices associated with the four quadrants? Is there a relationship between TEBs' preferred and reported practices and background variables: level of experience, size of department, teaching load, TEBs' status as head of department, coordinator or native speaker?' De enquête is ingevuld door 143 respondenten, werkzaam in 89 scholen. Aangezien er ten tijde van het onderzoek naar schatting in totaal 340 docenten Engels op 119 scholen in het TTO werkzaam waren, zou dat betekenen dat een aanzienlijk deel van hen de enquête heeft ingevuld. Er was een overzicht van 36 activiteiten in 9 thema's die te maken hadden met de vier kwadranten (tabel 1 op pagina 91 van de dissertatie). De respondenten konden hun mening aangeven door de praktijken te rangschikken naar de grootte van het belang dat ze aan de activiteiten hechtten. Vervolgens gaven ze aan hoe dikwijls de activiteit plaatsvond. Dit leverde interessante resultaten op. De docenten hechtten het meeste belang aan activiteiten in kwadrant 2 en meldden dat ze daar dan ook de meeste tijd aan besteedden. Wat betreft de laatste onderzoeksvraag was een interessant resultaat het verschil tussen moedertaalsprekers en Nederlandstalige docenten;

de moedertaalsprekers hechtten meer belang dan Nederlandstalige docenten aan activiteiten in kwadrant 4 (activiteiten gericht op de vaktaal). Dit is een verhelderend hoofdstuk. De resultaten bevestigen en precisieren de bevindingen uit het derde hoofdstuk: het waren de Nederlandstalige docenten Engels die eigenlijk niet wilden doen wat ze volgens de andere belanghebbenden zouden moeten doen, maar alle docenten, zowel Engelstalige als Nederlandstalige, meldden dat ze in de praktijk niet datgene deden wat ze volgens de andere belanghebbenden hadden moeten doen, namelijk aandacht besteden aan de vaktaal.

In het vijfde hoofdstuk (*Making sense of language teaching in CLIL contexts: a multiple case study into the practices and cognitions of teachers of English in bilingual streams*) worden acht casussen besproken, voor ieder kwadrant twee. De onderzoeksvragen waren: 'How do TEBs exemplify practices associated with the quadrants? Which guiding principles do TEBs share in relation to their pedagogical and collaborative approaches? Which aspects of TEBs' learning backgrounds and the bilingual stream context play a role in their pedagogical and collaborative practices and cognitions?' Het was niet eenvoudig casussen voor alle kwadranten te vinden. Veel docenten waren niet bereid of niet in staat om praktijken in kwadrant drie te noemen. Uiteindelijk waren er zeven deelnemers, van wie er één twee praktijken aandroeg. Vermeld werd dat alle deelnemers vrouwen waren; niet vermeld werd of het om Engelstalige of Nederlandstalige deelnemers ging (gezien de uitkomsten van het in hoofdstuk vier beschreven onderzoek zou dat wel interessant zijn geweest). Dit is een verhelderend hoofdstuk; er werden lessen geobserveerd en nabesproken; de acht casussen geven samen een realistisch beeld van wat er zich in de vier kwadranten afspeelde; de beschrijving van de acht casussen in Appendix 2 is boeiend. Wat in de vorige hoofdstukken soms wat abstract

was, werd hier concreet. De onderwijsdoelen die de docenten formuleerden en de wijze van beoordelen bleken in kwadrant 1 en kwadrant 4 toch uiteen te lopen. Hetzelfde gold voor de leidende principes, die gebaseerd waren op dynamisch taalgebruik, wat erop zou kunnen duiden dat de docenten graag communicatief les wilden geven, en de praktijken, die dikwijls op taalstructuren gebaseerd waren, wat erop zou kunnen duiden dat er in de praktijk veel aandacht voor de grammatica was.

Het zesde hoofdstuk bevat een algemene discussie. Het pleidooi voor een verbetering van de opleiding en begeleiding van docenten Engels in het tweetalig onderwijs kan men alleen maar onderschrijven; het is duidelijk dat er veel werk aan de winkel is. Dat verder onderzoek is geboden, lijkt voor de hand te liggen. De auteur geeft aan dat het niet de bedoeling was dat de respondenten en deelnemers in het verrichte onderzoek representatief zouden zijn voor de populatie. Met de relatief geringe populatie van naar schatting 340 docenten moet het toch mogelijk zijn een representatieve steekproef samen te stellen.

Het zevende hoofdstuk is de Nederlandse samenvatting. Deze samenvatting is duidelijk en goed leesbaar.

Dit is een interessante dissertatie over een onderwerp dat tot nu toe is verwaarloosd en dat beslist aandacht verdient. Het is een aantrekkelijk vormgegeven publicatie. Het is begrijpelijk dat het onderwerp zich niet leent voor Jip-en-Janneketaal maar voor lezers die niet vertrouwd zijn met de materie lijkt de tekst soms wat moeilijk. De vier centrale hoofdstukken zijn gebaseerd op artikelen; het is begrijpelijk, maar toch jammer, dat begrippen soms met de ene (*Language Teacher, belief*) en soms met de andere term (*Teacher of English in Bilingual stream, cognition*) werden aangeduid en dat figuren en tabellen niet zijn doorgenummerd. Het is te hopen dat deze dissertatie ertoe zal leiden dat de gesigna-

leerde problematiek snel zal worden aangepakt en dat verder onderzoek gedaan wordt. Empirische onderbouwing van het raamwerk zou daarbij zeker een interessant onderwerp zijn.

LITERATUUR

- Dale, L., Oostdam, R., & Verspoor, M. (2018). Searching for identity and focus: towards an analytical framework for language teachers in bilingual education. *Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 21(3), 366-383. <https://doi.org/10.1080/13670050.2017.1383351>
- Nationale onderwijsgids (2022). <https://www.nationaleonderwijsgids.nl/voortgezet-onderwijs/nieuws/43628-tweetalig-onderwijs-vooral-op-vwo-maar-groeit-het-sterkst-op-vmbo-en-havo.html>. (geraadpleegd 1-5-2022).
- Nuffic (2022). <https://www.nuffic.nl/onderwerpen/tweetalig-onderwijs> (geraadpleegd 1-5-2022).

TON KOET is docent Engels, lerarenopleider en redacteur van *Levende Talen Tijdschrift*. Hij was verbonden aan de Faculteit Onderwijs en Opvoeding van de Hogeschool van Amsterdam en de Interfacultaire Lerarenopleidingen van de Universiteit van Amsterdam, waar hij onderzoek deed naar het onderwijs in en de beoordeling van de Engelse taalvaardigheid. E-mail: koetagn@hetnet.nl